

▲ Ismanan uit Somalië zegt nee tegen meisjesbesnijdenis in de Pharos-uitgave 'Ik zeg nee'.

MEISJESBESNIJDENIS URGENT HOUDEN

Combinatie preventie en repressie werkt goed

Meisjesbesnijdenis staat hoog op de maatschappelijke en politieke agenda. Dat is exact wat Pharos en de zelf-organisaties voor ogen hadden toen zij meisjesbesnijdenis op de kaart zetten. Achterover leunen is echter niet aan de orde. De tijd is rijp voor een volgende stap.

DANA PLOEGER

Sinds 2006 wordt meisjesbesnijdenis met een intensieve methode aangepakt in zes pilots in Eindhoven, Rotterdam, Tilburg, Utrecht, Amsterdam en Den Haag. Bij alle pilots zijn de lokale ggd's, zelforganisaties, etnische groepen, Pharos en de Federatie van Somalische Associaties in Nederland (FSAN) betrokken. De aanpak berust op drie pijlers: preventie, gezondheidsbevordering en repressie. Via een strak opgesteld protocol hebben consultatiebureau-artsen en andere medewerkers van de jeugdgezondheidszorg (JGZ) geleerd meisjesbesnijdenis bespreekbaar te maken. Maar er gebeurde meer. Diverse steden organiseerden voorlichtingsbijeenkomsten en weerbaarheidstrainingen voor meisjes en er vonden huisbezoeken plaats door sleutelpersonen uit de betrokken gemeenschappen.

POSITIEF

De resultaten van de pilots zijn positief. 'De eerste stap is stevig gezet', vindt Elizabeth Ndiaga, projectleider Vrouwelijke Genitale Verminking (vgv) bij de GGD Brabant-Zuidoost. 'Het feit dat nu op verschillende plekken, variërend van buurthuizen tot aan de Tweede Kamer openlijk over meisjesbesnijdenis wordt gesproken, geeft mij het gevoel dat we goed op weg zijn.' In Eindhoven en omgeving zijn naast scholing van de jeugdgezondheidszorg, ook scholen geïnformeerd, justitiële partners getraind en veel huisbezoeken aan risicogezinnen afgelegd. Verder is Ndiaga trots op de verbeterde samenwerking tussen de verschillende partners. 'Ketenpartners zoals het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling, politie, justitie, jeugdartsen, gynaecologen, zelforganisaties en verloskundigen weten elkaar op dit onderwerp haarfijn te vinden. De lijnen zijn kort. Ook kent Eindhoven een speciale nazorg voor besneden vrouwen. Zij kunnen rechtstreeks een afspraak maken met de gynaecoloog voor medische en eventueel ook psychische begeleiding.'

OPENHEID WINSTPUNT

Iedere pilotstad heeft gekozen voor verschillende invalshoeken, toch hebben de pilots in alle zes steden overeenkomstige resultaten. Zo komt als een van de grote winstpunten 'meer openheid' naar voren. Ook blijkt de brede aanpak en nauwe samenwerking tussen de 'witte' en de migrantenorganisaties goed te werken. Onderzoeksbureau B&A Consulting keek naar de effectiviteit van de gekozen aanpak en concludeert dat deze zijn vruchten lijkt af

te werpen. 'Betrokkenen uit alle ketens hebben de indruk dat meisjes door deze aanpak worden behoed voor besnijdenis. Veel professionals binnen de JGZ-keten zijn getraind. Zij gebruiken het gespreksprotocol en kennen de mogelijkheden om te registreren. De gekozen aanpak van preventie en repressie blijkt te werken,' stelt het rapport.

Marja Exterkate, projectleider vgv bij Pharos, benadrukt de eenvoud van de aanpak. Juist die eenvoud is onderdeel van het succes. 'Uit de pilots bleek dat artsen en hulpverleners erg opzagen tegen het

▲ **Warda uit Suriname zegt nee tegen meisjesbesnijdenis in de Pharos-uitgave 'Ik zeg nee'.**

bespreken van meisjesbesnijdenis in de spreekkamer. Ze voelden zich niet deskundig genoeg, wisten er te weinig van. Na de trainingen van Pharos en FSAN viel die koudwatervrees weg. Oefenen, oefenen, oefenen, onder meer met rollenspelelen, blijkt de juiste aanpak.'

Vgv-projectleider Jeannette Jansen van de GGD Den Haag beaamt dat de kennis toeneemt: 'Voorheen was besnijdenis een exotisch onderwerp dat ver over de grenzen

FOCAL POINT MEISJESBESNIJDENIS

Het Focal point meisjesbesnijdenis, een initiatief van Pharos, is het landelijke aanspreekpunt voor alle vragen over meisjesbesnijdenis. Het speelt een centrale rol in de preventie van meisjesbesnijdenis en werkt nauw samen met gemeenten en organisaties en met vrouwen en mannen uit alle doelgroepen.

Meer informatie:

www.meisjesbesnijdenis.nl

plaatsvond. Dat dacht ik, en met mij veel andere ggd-medewerkers, gynaecologen en verloskundigen. Door de training is het een dichtbij-huis-onderwerp geworden. Nu ze dat weten, handelen ze anders.'

Volgens Jansen geldt dit ook voor migrantenvrouwen. 'Door hardop erover te praten, door uit te leggen dat wij vrouwen hierbij willen helpen en door voorlichting te geven over de Nederlandse wetgeving, haal je het onderwerp uit de taboesfeer. De vrouwen voelen zich erkend, maar leren zelf ook. Het trof mij enorm toen een Ethiopische vrouw, die nu voorlichting geeft over meisjesbesnijdenis aan haar eigen achterban, helemaal verbaasd was over hoe een niet-besneden vrouw er van nature uitziet.'

SLEUTELPERSONEN

Enkele jaren geleden werd een meisje door haar eigen gemeenschap bedreigd als zij (zelfs anoniem) open over meisjesbesnijdenis sprak. Nu staan vrouwen op en zeggen met naam en toenaam waar zij voor staan. Jansen heeft daar diepe bewondering voor. 'Deze vrouwen hebben hard gewerkt en goed werk verricht. Zij zijn in staat de hele achterban erbij te betrekken. Ontzettend krachtige figuren, die sleutelpersonen.'

De sleutelpersonen steken hun nek uit, zeggen hardop 'nee' tegen besnijdenis. Zonder hen was het niet gelukt risicogezinnen te bereiken, zeggen betrokkenen. Het idee is simpel: mensen uit de gemeenschappen waar meisjesbesnijdenis voorkomt, spreken zich uit tegen besnijdenis. Dat doen zij hardop en zichtbaar op voorlichtingsbijeenkomsten of tijdens huisbezoeken bij families met meisjes in de risicovolle leeftijd. De sleutelpersonen doen dit vrijwillig en met alle risico's van dien.

Kerta Said is zo'n sleutelpersoon in de regio Eindhoven. 'Ik vind het nog steeds moeilijk te begrijpen dat er ook maar ►

AWAZ ZEGT NEE

'Ik kom uit Noord-Irak en ben geboren in Koerdistan. Daar komt meisjesbesnijdenis vooral voor op het platteland. Rond zestig procent van de Koerdische vrouwen is besneden. In Nederland ben ik als medewerker van VluchtelingenWerk betrokken geraakt bij het preventieproject meisjesbesnijdenis in Eindhoven. Ik voer individuele gesprekken en geef voorlichting en trainingen aan mensen die uit de risicolandten komen. Voor mij is het heel belangrijk dat vluchtelingen en vooral vrouwen vol-

ledig en vrij kunnen deelnemen aan de Nederlandse maatschappij. Zolang ze niet loskomen van beknellende culturele gewoontes zoals eerwraak, meisjesbesnijdenis en uithuwelijken, is het moeilijk een goede toekomst op te bouwen. Voor de vrouwen, maar met name ook voor hun kinderen. Ik weet dat het bestrijden van deze diep gewortelde gewoontes een lang proces is. Een gevecht. Maar ik geloof erin. Vooral via *empowerment* kun je vrouwen bewust maken van hun eigen mogelijkheden.'

► een heel klein stukje van het lichaam van een meisje kapot wordt gemaakt. Door de besnijdenis heb ik veel ellende meegemaakt. Nu ben ik gemotiveerd er wat tegen te doen. Ik ben sterk geworden van iets wat juist mijn vrouwelijke kracht had moeten weghalen', zegt de Somalische in het door Pharos uitgegeven boekje *Ik zeg nee*, waarin vrouwen getuigen tegen vgv.

Said legt huisbezoeken af en geeft voorlichting, en dat wordt haar niet altijd in dank afgenomen. 'Ik werd in het begin gezien als buitenstaander, dat vond ik heel ingewikkeld. Sinds kort geef ik *empowerment*-trainingen aan Somalische meisjes en nu krijg ik iets meer waardering van mijn eigen mensen. Ze zien dat ik de Somalische meisjes meer kracht geef op te komen voor zichzelf. Na de eerste bijeenkomst ging de telefoon de hele dag en wilden moeders er meer van weten. Dat geeft mij een goed gevoel en zo wordt het voor mij ook steeds gemakkelijker over meisjesbesnijdenis te praten', aldus Said.

KWETSBAAR

Hoe krachtig de sleutelpersonen ook zijn, de vrijwillige basis van hun betrokkenheid maakt de huidige aanpak kwetsbaar. 'Het probleem met vrijwilligers is de bereik-

◀ **Nermine uit Egypte zegt nee tegen meisjesbesnijdenis in de Pharos-uitgave 'Ik zeg nee'.**

baarheid. Je vraagt nogal wat van mensen. Bijvoorbeeld dat ze continu beschikbaar zijn. Het kan zijn dat een hulpverlener met een acute vraag over dit thema zit, of informatie wil over een meisje dat risico loopt', vertelt vgv-projectleider Karen Katier van de GGD Amsterdam. Om dit probleem op te lossen heeft de ggd het volgende bedacht. 'Allereerst kent Amsterdam een uitgebreide sociale kaart waarop bewoners en hulpverleners de zelforganisaties kunnen vinden. We investeren veel tijd in betere afstemming met deze organisaties. En de steden Amsterdam en Rotterdam gaan werken met voorlichters eigen taal en cultuur (vetc'ers). Zij komen ook uit de risicogroepen en geven niet alleen voorlichting over meisjesbesnijdenis, maar ook over andere onderwerpen die de gezondheid bevorderen. Zij werken straks naast de mensen uit de zelforganisaties, zodat die enigszins ontlast worden.'

REPRESSIE MOET BETER

Het volledige pakket met voorlichting, preventie en nazorg moet ertoe leiden dat meisjesbesnijdenis in Nederland wordt uitgebannen. Op het terrein van repressie is nog wel verbetering nodig. In Frankrijk is al een strafzaak geweest, maar in Nederland nog niet. Bij de Advies- en Meldpunten Kinder mishandeling (AMK's) kwamen 44 adviesvragen en meldingen binnen over vgv in 2007, maar geen enkele heeft geleid tot strafvervolgning. 'Wij zien nog steeds een enorme kloof tussen de hulpverleners en justitie. Ook omdat hulpverleners niet goed weten wat er gebeurt als ze een meisje bij justitie aanmelden', zegt Karen Katier van de GGD Amsterdam. Daarom is in Amsterdam de procureur-generaal van het Openbaar Ministerie langs geweest om voorlichting te geven. 'Dat was heel verhelderend. Zij vertelde dat er verschillende mogelijkheden zijn na een melding, variërend van een goed gesprek tot een (voorwaardelijke) straf. Melden betekent niet automatisch straf, dat gaf veel inzicht bij onze mensen, die erg terughoudend zijn met melden.'

Staatssecretaris Jet Bussemaker van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (vws) wil nu bij de AMK's en de Raad voor de Kinderbescherming de kennis over vgv vergroten door training van medewerkers. Ze wil tevens aandachtsfunctionarissen aanstellen, het handelingsprotocol aanpassen en betere samenwerking tussen de ketenpartners. Verder denkt Bussema-

ker aan de invoering van het Franse voorbeeld van een medisch certificaat. Daarin verklaren ouders op vrijwillige basis hun dochter(s) niet te laten besnijden tijdens verblijf in het land van herkomst. Zo kunnen ouders met dat document de druk weerstaan van de eigen familie en gemeenschap in het land van herkomst.

HANDELINGSPROTOCOL NODIG

In het veld wordt nu reikhalzend uitgekoken naar de komst van het handelingsprotocol. GGD-projectleider Jansen uit Den Haag: 'We zitten echt te springen om dat protocol. Het moet glashelder zijn wie wat moet doen. Nu durven medewerkers nog niet keihard te melden, omdat ze niet weten wat er gebeurt. Zo'n protocol heb je echt nodig om op terug te kunnen vallen.'

Marja Exterkate van Pharos: 'Op dit moment wordt de laatste hand aan het protocol gelegd. Daarin staat stap voor stap wat je moet doen bij een vermoeden of dreiging van meisjesbesnijdenis. Dan is het voor iedereen duidelijk wat hem of haar te doen staat.' Exterkate is positief over de toekomst: 'We zijn bijzonder tevreden over de resultaten van de pilots en zijn dan ook erg blij dat er extra geld is voor het verlengen van die pilots. Daarna zal het beleid over heel Nederland moeten worden uitgerold. Gelukkig is er op het ministerie van vws het sterke besef dat het tweesporenbeleid van wetshandhaving en preventie veel oplevert. Het is belangrijk het onderwerp urgent te houden. Het is zaak nu ook echt door te pakken. In het veld, maar ook op de ministeries.'

NO GAME. JONGEREN TEGEN BESNIJDENIS

No Game is een groep van ongeveer tien jongeren die met ondersteuning van Pharos voorlichting geeft op scholen over meisjesbesnijdenis, onder andere via interactief theater. Het belangrijkste doel van No Game is dat jongeren over besnijdenis praten en samen met andere jongeren nadenken over wat je er tegen kunt doen. Onderdeel van de voorlichting is dat er scènes gespeeld worden om de leerlingen een idee te geven van de situatie. Hoe moeilijk is het bijvoorbeeld om je moeder tegen te spreken als zij wel wil dat je zusje besneden wordt?

Voor meer informatie of het aanvragen van een voorlichtingsles: www.pharos.nl of www.no-game.nl.